

ASTATERHIKKI
SALONEN

VUOSISATA MIEHEN SAAPPAISSA

elettiin sitä ennenkin

ASTATERHIKKI SALONEN

VUOSISATA MIEHEN SAAPPAISSA
elettiin sitä ennenkin

VUOSISATA MIEHEN SAAPPAISSA

elettiin sitä ennenkin

Astaterhikki Salonen

ISBN 978-952-89-0373-4

Copyright Astaterhikki Salonen

Kansikuva: Astaterhikki Salonen (kotialbumi)

Kuvat: Astaterhikki Salonen (kotialbumi)

Kustantaja: BoD · Books on Demand,
Mannerheimintie 12 B,
00100 Helsinki, bod@bod.fi

Kirjapaino: Libri Plureos GmbH,
Friedensallee 273, 22763 Hampuri,
Saksa

VUOSISATA MIEHEN SAAPPAISSA

elettiin sitä ennenkin

ESIPUHE

Kirjan päähenkilö on mies, joka suuresti muistuttaa 1914 syntynyttä isääni ja monia muita hänen sukupolvensa miehiä ja heidän kokemuksiaan.

Kun isän ja hänen kasvinkumppaneidensa elinaikana maailma muuttui radikaalisti monessa mielessä, olen kirjoittaessani yrittänyt sukeltaa hänen ja heidän maailmoihinsa. Varoitus: kirjassa on faktaa ja fiktiota sekaisin. Teos ei ole elämäkerta eikä historiankirja ja suurimman osan sen sisällöstä olen luonut yhdistämällä isältä ja äidiltä sekä muilta läheisiltä ja naapureilta kuulemaani omiin kokemuksiini ja havaintoihini. Tapahtumat ja havainnot voivat olla totta tai kuvittelua. Todetkin voivat olla muun kuin kirjassa kerrotun elämästä. Nimiä olen ottanut lainaan omilta sukulaisiltani. Kiitos heille!

Olen kuvannut pienen maaseutukylän ihmisten elämän arkea ja juhlaa viime vuosisadalla, sen alussa syntyneen miehen kokemuksina tutkailemalla tilanteita ajallisen etäisyyden päästä kuvitteellisen periskoopin, tutkan, kiikarin sekä aivo- ja ääniarkiston avulla.

Olen Heikki Edvin Salosen toinen lapsi. Samaan aikaan elettyjä vuosia meille kertyi 60. Niihin mahtuu monenlaista – keväästä 1946 kevääseen 2006.

Kiitos kirjan syntymisestä kuuluu ennen muuta edesmenneelle isälleni. Paljon eväitä olen saanut äidiltä, joka jaksoi aina kertoilla isänkin historiaa. Kiitos sisaruksille, serkuille, naapureille ja muille kanssakulkijoille kaikista tarinoista ja kaskuista, joista olen saanut välähdyksiä ja heijastuksia 1900-luvun olosuhteista, ihmisten elämästä, myötä- ja vastoinkäymisistä. Kehityksestä.

Pintasukellus isäni ja hänen aikalaistensa elämään muistuttakoon meitä kaikesta saamastamme hyvästä iskulauseella: ”Elettiin sitä ennenkin”.

Järvenpäässä

Astaterhikki Salonen

JUURET HAUTJÄRVELLÄ

Tarina alkaa Mäntsälän kunnan Hautjärven kylällä, Hautjärven kartanon mailla.

”Kartanon synty liittyy varhaiseen teollistumiseen. Hautjärvi oli 1770-luvun kartan mukaan eteläisen Hämeen teollisuuskeskittymä. Siellä sijaitsi saha, tervanpolttouuni sekä kaksi myllyä.

Liikenneyhteyksien merkitystä kuvaa kylälle johtava tie, jota oikaistiin rakentamalla järven yli 200 metrin pituinen ”pitkä silda”. Silta näkyy paitsi edellä mainitussa kartassa, myös kuninkaan kartastossa sekä isojakokartassa.” (Lähde <https://www.hietais.fi/historia/>)

Kalle ja Emilia Salonen ovat syntyperäisiä mäntsäläläisiä, 1870-luvulla syntyneitä. Kummankin perheet elelevät pohjoisessa Mäntsälässä, Hautjärven kylässä torppareina ja käsityöläisinä. Nuoret näkevätkin toisensa ”sillä silmällä” Hautjärven kartanon pelloilla taksvärkkivelvoitteita täyttäessään. Kalle on hiljainen, vähän aranpuoleinen ja epäröi pitkään ennen kuin tohtii pyytää Emiliaa kanssaan nuorten suosimalle keinukalliolle.

Erään taksvärkkipäivän iltana Kalle laukaisee: ”Hyppääkkös likka min rattaillein?”

Emilia hyppää sontakärriille ja ymmärtää tuon lausahduksen olleen kosinta, melko kömpelö sellainen, mutta hyväksyttävä silti.

Kun Emilia on vastikään täyttänyt 18 ja Kalle on 21-vuotias, jo täysikäinen, heidät vihittään avioliittoon 29.12.1895. Asuttavakseen pari saa pienen Puustellin torpan, johon lapsia siunaantuu tasaiseen tahtiin. Ajalle tyypilliseen tapaan kaksi lapsista menehtyy vauvoina ja heidän menettämisensä koetaan raskaina, jos Emilia on taas pian raskaana ja uudelle vuosisadalle siirryttäessä terveitä, iloisia jälkeläisiä on jo kolme. Vanhin on tyttö, isäksi kaksi poikaa. Lasten iloiset leikit täyttävät pienen torpan ja torpparielämä sujuu rauhalliseen ja vaatimattomaan tapaan. Taksvärkkikontrahti on rankka, mutta sellaiseen elämään on totuttu.

Torppareiden asema yhteiskunnassa on huono eikä torppareiden lasten kouluttamista pidetty tärkeänä, pikemminkin vaarallisena. Kirkon opetukset saavat riittää.

Salosen lapsista vanhin, Hilma-tytär, on kahdentoista, kun hän kerran eksyy kartanon herran rutiinireitille. Herra on isoa koiraansa ulkoiluttamassa. Koira repäisee itsensä irti ja ryntää kohti Hilmaa, joka retkahtaa voimalla taaksepäin ja loukkaa selkänsä. Lääkäri toteaa

selän vioittuneen pysyvästi ja tapahtuman seurauksena Hilma jää lyhytkasvuiseksi ja hänen selkäänsä nousee kyttyrä.

Kartanon herra tunnistaa vastuunsa ja ottaa Hilman erikoissuojelukseensa, mahdollistaa hänen pääsynsä kiertokouluun ja niin Hilma oppii kirjoittamaan ja lukemaan ja opettaa myös äitinsä ja nuorempia sisaruksiaan.

1900-luvun alussa maailmalla on havaittavissa monenlaista liikehdintää. Muutosten tuulten myötä myös torppareiden heikko asema kartanon omistajien vuokralaisina keskusteluttaa ja parannuksia aletaan vaatia kovenevin äänin.

”Virtasen Vihtori tiesi kertoa, että Mänttälän eteläosiss’ olis pieniä maapalasia saataviss’ erullisee’ hintaa’ ja pitkäll’ lainall” , sanoo Kalle eräänä aamuna Emilialle ennen taksvärkkiin lähtöä.

”Ku Vikki on lähröss’ ni meinaan, että oiskos se meillekkii hyvä juttu. Hyppääkkös’ likka min’ rattaillein. Muistakkos’, ku erellisen kerran pyysin?”, kysyy Kalle. Hän on vähäpuheinen, karun lempeä mies, joka ei juuri lirkuttele.

”Muistan, muistan ja hyppään kyll’. Penskat mukaan”, hymyilee Emilia, kun muistaa

kuulleen tuon aikaisemminkin. Siitä se alkoi.
Kallen kanssa hän uskaltaa lähteä mihin vaan.

Kalle ja Vihtori matkaavat hevoskyydillä,
kovapyöräraitilla tiedustelumatkalle
Kellokoskelle, jossa kartanon maita on palstoitettu
ja saatavissa hyvin ehdoin.

”Vuonna 1909 Suomen senaatti säati jaon
mahdollistavan erillislain ”Lex Kellokosken”, osti
kartanon keskeiset maat 305800 markalla ja
suoritti palstoituksen. Tämän seurauksena saatiin
kylään noin 600 uutta asukasta pääosin
Uudeltamaalta” (Lähde: Kellokosken polku-
julkaisusta - heinäkuu 2006)

Matkan tuloksena sekä Vihtori että Kalle tekevät
kaupat pienistä maatiluksista. Kalle ostaa noin
kahdeksan hehtaaria peltoa ja muutaman
hehtaarin metsämaata. Metsä on noin kahden
kilometrin päässä tilasta ja siihen kuuluu lisäksi
muutaman sadan neliön verran suomaata. Suo on
pieni ja se viipaloidaan suikeroiksi ja jaetaan
kaikkien pientilojen kesken.

Vähitellen tulee lisää perheitä ja syntyy
kyläyhteisö ja ”Jyväskylänkulma”. Kulmakunta on
pienilakeus, joka sijaitsee eteläisessä
Mäntsälässä niin, että sen etelälaidassa kulkeva
maantie, Linjatie, erottaa toisistaan Tuusulan ja

Teos kuvaa 1900- luvulla elämänsä eläneen miehen kokemusten ja kohtaloiden myötä 1900- luvun ihmisten elämää ja maailman muuttumista yhden vuosisadan kuluessa. Lukija voi verrata oman sukunsa ja perheensä historiaa ja todeta sekä samankaltaisuuksia että eroavuuksia. Hyviä lukuhetkiä.

BoD

9

789528

903734